

Εθνικό Κέντρο
Κοινωνικών Ερευνών

Πακέτο Εργασίας 4 (ΠΕ4)
Αειφόρος τουριστική
ανάπτυξη: Καταδυτικός
Τουρισμός σε Θαλάσσιες
Προστατευόμενες Περιοχές και
Θερμαλισμός σε Περιοχές
Ιαματικών
Φυσικών Πόρων

**4.7. Υποστηρικτικό Υλικό για το
Εργαστήριο Δημόσιας Πολιτικής**

**Συνοπτική έκθεση ευρημάτων
πρωτογενών και δευτερογενών
ερευνών**

Σεπτέμβριος 2020

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΠΑ & ΤΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ομάδα έργου

Επιστημονικός Υπεύθυνος

Νίκος Δεμερτζής, Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Διευθυντής & Πρόεδρος ΔΣ ΕΚΚΕ

Ερευνητές - ερευνήτριες

Δρ. Λυδία Αβράμη, Επιστημονική Συνεργάτις

Αντουανέττα Καπέλλα, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Αλίκη Μουρίκη, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Όλγα Παπαλιού, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Νίκος Σαρρής, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δρ. Σταύρος-Νικηφόρος Σπυρέλλης, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δήμητρα Σύρου, Επιστημονική Συνεργάτις

Αμαλία Φραγκίσκου, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Εμπειρογνώμονας

Αντώνης Αρμενάκης, Επικ. Καθηγητής, ΕΚΠΑ

Παναγιώτης Παναγιωτίδης, Διευθυντής Ερευνών ΕΛΚΕΘΕ

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ**

Κρατίνου 9 και Αθηνάς
Πλατεία Κοτζιά, 105 52 Αθήνα

Πληροφορίες:

www.ekke.gr

Τηλ: 210 7491674

e-mail: president@ekke.gr,

lavrani@ekke.gr

Λίγα λόγια για το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Το ΕΚΚΕ είναι το μοναδικό δημόσιο ερευνητικό κέντρο που εδώ και 62 χρόνια εξειδικεύεται στην κοινωνική έρευνα. Ιδρύθηκε το 1959 υπό την αιγίδα της UNESCO και θεωρείται ο κορυφαίος ερευνητικός οργανισμός της χώρας για τις εφαρμοσμένες κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες και τη συγκριτική εμπειρική έρευνα σε θέματα κοινωνικής πολιτικής και πρόνοιας. Είναι φορέας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού Στατιστικού Συστήματος και διαθέτει μακροχρόνια εμπειρία στην οργάνωση και διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας ερευνών όπως η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ESS) και η Παγκόσμια Έρευνα Αξιών (WVS). Αποτελεί ιδρυτικό μέλος του Consortium of European Social Science Data Archives (CESSDA). Είναι, επίσης, μέλος της Ευρωπαϊκής Ερευνητικής Υποδομής Γλωσσικών Πόρων, Τεχνολογιών και Υπηρεσιών CLARIN (www.clarin.eu). Το ΕΚΚΕ διαθέτει τη μεγαλύτερη βιβλιοθήκη κοινωνικών επιστημών με περισσότερους από 35.000 τίτλους, παρέχοντας online πρόσβαση σε πάνω από 15.000 τίτλους περιοδικών, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα βιβλιογραφικής αναζήτησης μέσω του ηλεκτρονικού καταλόγου ανοικτής πρόσβασης (OPAC). Επιπλέον, λειτουργεί ως φορέας υποδοχής για την πρακτική άσκηση φοιτητριών/των ΑΕΙ της Ελλάδας και του εξωτερικού. Το ΕΚΚΕ συμμετέχει είτε ως επικεφαλής, είτε ως εταίρος, σε ανταγωνιστικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Erasmus+ Horizon 2020) και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΕΑ).

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών διαθέτει μακροχρόνια εμπειρία στη μελέτη και ανάλυση μεγάλου εύρους ζητημάτων της περιβαλλοντικής πολιτικής, διαχείρισης και εκπαίδευσης. Το υλικό των ερευνών και των δράσεων της ομάδας περιβάλλοντος του ΕΚΚΕ είναι προσβάσιμο στην ενότητα «Περιβαλλοντική Γωνιά» στην ηλεκτρονική σελίδα του ΕΚΚΕ: https://www.ekke.gr/projects/estia/gr_pages/gr_index.htm

Η έρευνα αυτή υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Έρευνα, Εκπαίδευση και Υποδομές: ο τριγωνισμός των αξόνων στρατηγικής ανάπτυξης του ΕΚΚΕ (REDI)» (MIS 5002378) που εντάσσεται στη «Δράση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων» και χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης).

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στο παρόν κείμενο παρουσιάζονται συνοπτικά οι διαδικασίες και τα ερευνητικά αποτελέσματα από την έρευνα πεδίου, που πραγματοποιήθηκε από το ΕΚΚΕ στη Ζάκυνθο, την Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη, καθώς και την τηλεφωνική έρευνα που διεξήχθη σε αυτά τα τρία νησιά των Κυκλάδων όσον αφορά τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) και τον καταδυτικό τουρισμό. Η τελική έκθεση έκτασης 180 σελίδων είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του ΕΚΚΕ (www.ekke.gr).

Στόχοι της έρευνας και επιδιωκόμενα αποτελέσματα

Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, ο τουρισμός συγκαταλέγεται στους κύριους τομείς προτεραιότητας ενός εθνικού αναπτυξιακού μοντέλου που εκτιμάται ότι δύναται να συμβάλει στην ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 55 δις ευρώ και στη διαμόρφωση 520.000 νέων θέσεων εργασίας σε ορίζοντα δεκαετίας. Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί διαχρονικά βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας περίπου στο 20-25% του ΑΕΠ, κρίνεται αναγκαία η ενίσχυση της εξωστρέφειας, της εξειδίκευσης και της ανταγωνιστικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, προσελκύοντας τουρίστες υψηλού εισοδήματος και ενθαρρύνοντας τις επενδύσεις. Τους παραπάνω στόχους εξυπηρετεί η ανάπτυξη των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα που υλοποιεί το ΕΚΚΕ και βρίσκεται στο τελευταίο της στάδιο αποσκοπεί στη διεπιστημονική-ολοκληρωμένη μελέτη όχι μόνο των περιβαλλοντικών-επιστημονικών, αλλά και των κοινωνικο-οικονομικών διαστάσεων διαμόρφωσης εξειδικευμένων και υψηλής προστιθέμενης αξίας τουριστικών υπηρεσιών, που συνδέονται άρρηκτα με την αειφόρο εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της Ελλάδας.

Ειδικότερα, εστιάζει σε δύο περιπτώσεις μελέτης, που αφορούν στην ανάπτυξη Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού σε περιοχές με ειδικά καθεστάτα προστασίας ή/και ειδικά χαρακτηριστικά:

- α) Καταδυτικός τουρισμός σε Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές.
- β) Θερμαλισμός σε Περιοχές Ιαματικών Φυσικών Πόρων.

Οι κύριοι στόχοι της έρευνας ήταν να:

- χαρτογραφηθεί το πλαίσιο διακυβέρνησης και οι εμπλεκόμενοι φορείς,
- αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και να αναδειχθούν οι αδυναμίες διαχείρισης και αποτελεσματικής εφαρμογής, καθώς τα οφέλη που έχουν προκύψει,
- διαφανούν τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης των εμπλεκόμενων φορέων σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη περιοχών με πλούσιους φυσικούς πόρους και να αναζητηθούν πολιτικές και μέτρα που απολαμβάνουν την αποδοχή του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών (win-win solutions)
- προσδιοριστούν οι προϋποθέσεις υπό της οποίες μπορούν να συνυπάρχουν αρμονικά οι στόχοι περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης,

- διατυπωθούν προτάσεις πολιτικής για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη της περιοχής των Κυκλάδων.

A. Διεξαγωγή έρευνας πεδίου

Κατά την περίοδο Μαΐου - Δεκεμβρίου 2018 πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με χρήση ατομικών ημι-δομημένων συνεντεύξεων στις περιοχές της Αθήνας, της Ζακύνθου και τριών νησιών των Κυκλάδων (Κύθνος, Μήλος και Σαντορίνη). Η έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση της δυναμικής του υφιστάμενου πλαισίου διαχείρισης των Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (ΘΠΠ) και της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, καθώς και στην ανάδειξη κοινώς αποδεκτών προτάσεων πολιτικής με σκοπό την παράλληλη προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 54 ατομικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους φορέων της δημόσιας διοίκησης, της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας, περιβαλλοντικών οργανώσεων, σωματείων τουριστικών επιχειρήσεων, καταδυτικών κέντρων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία και διαχείριση των ΘΠΠ ή/και δραστηριοποιούνται στον τομέα του καταδυτικού τουρισμού.

Η έρευνα πεδίου στη Ζάκυνθο, σε μια περιοχή όπου λειτουργεί ΘΠΠ ήδη από το 1999, είχε σκοπό: α) να αποτυπώσει την εμπειρία της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας, τα οφέλη που έχουν προκύψει από τη λειτουργία του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, καθώς και τις αδυναμίες διαχείρισής του, β) να διερευνήσει τη δημιουργία αντισταθμιστικών οφελών για την τοπική κοινωνία από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και γ) να καταστήσει δυνατή την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων ΘΠΠ, η οποία κρίνεται απαραίτητη για την ουσιαστική και αποτελεσματική εφαρμογή του διευρυμένου δικτύου Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών στην Ελλάδα, όπως προβλέπεται από τον ν. 4519/2018. Προς τούτο, διεξήχθησαν 18 ατομικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους τοπικών φορέων και ομάδων συμφερόντων μεταξύ 28/5 και 31/5/2018.

Επιπλέον, διεξήχθη έρευνα πεδίου στις Κυκλάδες, μια περιοχή όπου οριοθετούνται ΘΠΠ με βάση τον αναθεωρημένο κατάλογο των περιοχών Natura (2017) και ιδρύεται νέος Φορέας Διαχείρισης με βάση το ν. 4519/2018. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν τρία νησιά των Κυκλάδων, η Κύθνος, η Μήλος και η Σαντορίνη, που διαφέρουν όσον αφορά το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του πληθυσμού, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας, το επίπεδο- αλλά και τις μορφές τουριστικής ανάπτυξης. Σκοπός της έρευνας πεδίου ήταν α) να αποτυπωθούν οι απόψεις και οι στάσεις των εκπροσώπων της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας, όσον αφορά τη λειτουργία των ΘΠΠ στις Κυκλάδες και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, β) να διερευνηθούν τα εν δυνάμει οφέλη και το κόστος για την τοπική κοινωνία και οικονομία, αλλά και τα αντισταθμιστικά οφέλη από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και γ) να αναδειχθούν οι προκλήσεις εφαρμογής σε τοπικό επίπεδο, δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής. Για τους ανωτέρω σκοπούς, διεξήχθησαν 7 συνεντεύξεις στην Κύθνο (2-5/7/2018), 13 συνεντεύξεις στη Μήλο (2-7/9/2018) και 12 συνεντεύξεις στη Σαντορίνη (30/9-5/10/2018).

Πλέον των συνεντεύξεων με τους τοπικούς φορείς, διεξήχθησαν στην Αθήνα τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο 2018, τέσσερις ατομικές συνεντεύξεις με φορείς της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και εκπροσώπους περιβαλλοντικών οργανώσεων.

A.1. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στη Ζάκυνθο

Από τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων στη Ζάκυνθο διαπιστώνεται η συνεχής άνοδος της (μαζικής) τουριστικής ανάπτυξης, παρά τις σοβαρότατες ελλείψεις σε υποδομές, όπως η διαχείριση των απορριμμάτων, η ύδρευση και ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων. Η στάση της τοπικής κοινωνίας εν όψει της δημιουργίας του ΕΘΠΖ το 1999 ήταν ιδιαίτερα αρνητική, σύμφωνα με την άποψη σχεδόν όλων των τοπικών φορέων. Εξ αιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης και της απουσίας διαβούλευσης με την τοπική κοινωνία και τους εμπλεκόμενους φορείς είχαν δημιουργηθεί μεγάλες ανησυχίες στον πληθυσμό για τους ενδεχόμενους σοβαρούς περιορισμούς δραστηριοτήτων που θα επέφερε η λειτουργία του ΕΘΠΖ.

Από την έρευνα πεδίου διαπιστώνεται ότι οι ανησυχίες της τοπικής κοινωνίας αμβλύθηκαν κυρίως για δύο λόγους. Αφενός, γιατί ορισμένοι περιορισμοί (όπως η απαγόρευση νυχτερινών πτήσεων και η απαγόρευση των μηχανοκίνητων θαλασσίων σπορ) έγιναν σχετικά εύκολα αποδεκτοί. Αφετέρου, γιατί η ελλιπής εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη μιας άρρητης συμφωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων πλευρών, η οποία εξασφαλίζει μια εύθραυστη ισορροπία και την ‘αρμονική’ συνύπαρξη των αντικρουόμενων συμφερόντων. Ως εκ τούτου, οι τοπικές ομάδες, που αρχικά αντιδρούσαν, δεν εμποδίζουν πλέον καθόλου τη λειτουργία του Θαλάσσιου Πάρκου, όπως δηλώνει η πλειονότητα των ερωτώμενων.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων πιστεύουν ότι η ΘΠΠ συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά μόλις τρεις σε σύνολο 18 ερωτηθέντων θεωρούν ότι η ΘΠΠ συμβάλλει στον περιορισμό της αλιείας. Όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις αρκετών εκπροσώπων φορέων, οι υφιστάμενοι περιορισμοί δεν συμβάλλουν στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος, εξαιτίας των εκτεταμένων παραβιάσεων, αλλά και της υπερ-αλίευσης που σημειώνεται κατά τους 6 μήνες που επιτρέπεται η αλιεία στη Ζώνη Α’ του ΕΘΠΖ.

Γενικότερα, τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ αξιολογούνται ως θετικά/πολύ θετικά από τους περισσότερους εκπροσώπους των τοπικών φορέων, δηλώνοντας ότι επηρεάστηκε θετικά ο κλάδο απασχόλησής τους και δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας. Αξιοσημείωτος όμως είναι ο υψηλός αριθμός των ερωτώμενων που θεωρούν ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΕΘΠΖ δεν είναι «ούτε θετικά ούτε αρνητικά».

Τούτο αποτυπώνεται και στις διαφορετικές απόψεις που εκφράστηκαν όσον αφορά την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση του ΕΘΠΖ. Στα θετικά του συγκαταλέγεται ο περιορισμός της υπερ-εκμετάλλευσης της περιοχής του Θαλασσίου Πάρκου και η μείωση της παραβατικότητας, καθώς, βεβαίως, και η προσέλκυση μεγάλου αριθμού τουριστών. Στους κύριους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ δεν συγκαταλέγεται πλέον η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, αλλά η ελλιπής εφαρμογή και οι παραβιάσεις καθώς και οι ανεπαρκείς ελεγκτικοί μηχανισμοί.

Κοινή συνισταμένη της κριτικής που ασκείται στη λειτουργία του Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου είναι η αδυναμία όσων έχουν περιουσία στην περιοχή της προστατευόμενης ζώνης να την εκμεταλλευτούν, η απουσία οποιασδήποτε αποζημίωσης προς τους ιδιοκτήτες γης, η επιλεκτική εφαρμογή των κανόνων προστασίας και η ελλιπής φύλαξη. Σε κάθε περίπτωση, με όλες του τις αδυναμίες, το Θαλάσσιο Πάρκο φαίνεται να λειτουργεί αποτρεπτικά σε ασύδοτες συμπεριφορές, θέτοντας έως έναν βαθμό περιορισμούς στην παραβατικότητα και αποτρέποντας ακραίες συγκρούσεις συμφερόντων που θα προκαλούσε η πλήρης εφαρμογή των απαγορεύσεων.

Όσον αφορά τον υπεύθυνο διαχείρισης του ΕΘΠΖ, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι επισημαίνουν ότι η κύρια αρμοδιότητα διαχείρισης θα πρέπει να παραμείνει στη κεντρική διοίκηση, δηλαδή στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και στους Φορείς Διαχείρισης, προκρίνοντας το υφιστάμενο μοντέλο διαχείρισης ως το πιο αποτελεσματικό. Οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων στέκονται ως επί το πλείστον επιφυλακτικά απέναντι στο συνεργατικό μοντέλο διαχείρισης, ενώ οι απόψεις τους για την αποτελεσματικότητα του Φορέα Διαχείρισης δίστανται. Αν και η πλειονότητα των ερωτώμενων θεωρεί ότι ο Φ.Δ. λειτουργεί «αποτελεσματικά», δεν είναι μικρός ο αριθμός των εκπροσώπων από όλους τους κλάδους που χαρακτηρίζει τη λειτουργία του «μη αποτελεσματική». Η ελλιπής χρηματοδότηση του Φορέα και οι ελλείψεις σε εξειδικευμένο προσωπικό αναδεικνύονται ως οι κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν την αποτελεσματικότητά του.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι το Θαλάσσιο Πάρκο έχει ευνοήσει «αρκετά έως πάρα πολύ» την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, αλλά όλοι θεωρούν ότι υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στο νησί τους. Ωστόσο, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία θεωρούνται ως τα κύρια εμπόδια στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Τούτο επισημαίνεται και από όλους τους εκπροσώπους των καταδυτικών κέντρων.

Αρκετοί από τους εκπροσώπους των τοπικών φορέων ανέφεραν ότι έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον από επενδυτές για τη δημιουργία καταδυτικού πάρκου στη Ζάκυνθο. Ωστόσο, από την έρευνα πεδίου δεν φαίνεται να συντρέχουν οι προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση καταδυτικού πάρκου, αφενός λόγω των περιορισμών του θεσμικού πλαισίου και της γραφειοκρατίας, που δεν επιτρέπει τη δημιουργία τεχνητών υφάλων με την πόντιση ναυαγίων με στόχο την προσέλκυση καταδυτικών τουριστών, αφετέρου λόγω της εκτιμώμενης δυσλειτουργίας του όποιου φορέα διαχείρισης του καταδυτικού πάρκου -κατ' αντιστοιχία με τις δυσλειτουργίες και στρεβλώσεις που παρουσιάζονται στη διαχείριση του ΕΘΠΖ- πεποίθηση που δημιουργεί αρνητικές προσδοκίες και φόβο για επιπλέον απαγορεύσεις και περιορισμούς στη χρήση της θαλάσσιας περιοχής της Ζακύνθου.

A.2. Στάσεις και απόψεις των τοπικών ομάδων συμφερόντων για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό στην Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη

Όπως προκύπτει από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με εκπροσώπους τοπικών φορέων στην Κύθνο, τη Μήλο και τη Σαντορίνη, η ενίσχυση των υποδομών αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τη βιώσιμη οικονομική και τουριστική ανάπτυξη και των τριών νησιών. Στην Κύθνο και σε μικρότερο βαθμό στη Μήλο, η προσέλκυση τουριστών και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου παραμένει προτεραιότητα, ενώ αντίθετα στη Σαντορίνη φαίνεται ότι η αποσυμφόρηση είναι ζωτικής σημασίας, με τη μετάβαση από τον μαζικό τουρισμό σε ένα πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης.

Οι παρατηρούμενες διαφοροποιήσεις στις απόψεις των τοπικών φορέων φαίνεται ότι συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης του κάθε νησιού, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων σε τοπικό επίπεδο κατά το παρελθόν, όσον αφορά τη διαμόρφωση ΘΠΠ.

Το επίπεδο του θαλάσσιου περιβάλλοντος και στα τρία νησιά θεωρείται καλό έως υψηλό, αν και στην Κύθνο η ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος θεωρείται πολύ καλύτερη σε σύγκριση με αυτή της Σαντορίνης, όπου είναι σαφώς υψηλότερες οι πιέσεις από τη ναυσιπλοΐα και την έντονη παρουσία τουριστικών σκαφών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος,

δηλαδή ρύπανση από στερεά και υγρά απορρίμματα, πετρελαϊκή ρύπανση και υποθαλάσσιος θόρυβος.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων δηλώνουν ότι γνωρίζουν τι είναι οι ΘΠΠ, αλλά δεν γνωρίζουν συγκεκριμένα την οριοθέτηση ΘΠΠ στο νησί τους. Ιδίως στην περίπτωση της Σαντορίνης ήταν έκδηλη η έκπληξη των εκπροσώπων των τοπικών φορέων για την οριοθέτηση ΘΠΠ, καθώς είχαν προηγηθεί σχετικές διαβουλεύσεις σε τοπικό επίπεδο από το 2010 και είχε υποβληθεί υπόμνημα στην κεντρική διοίκηση το 2017. Αντίστοιχα στην Κύθνο, έντονη ήταν η αντίδραση των τοπικών φορέων της Κύθνου στη θεσμοθέτηση ΘΠΠ, καθώς η προηγούμενη εμπειρία τους από τη διαμόρφωση θαλάσσιου καταφυγίου στη Γυάρο είχε δημιουργήσει στρεβλές αντιλήψεις περί των ΘΠΠ και μια ευρύτερη αρνητική στάση όλων των τοπικών φορέων (εκτός του καταδυτικού κέντρου) ως προς τη θεσμοθέτησή της.

Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά θεωρεί τις ΘΠΠ πολύ ή αρκετά σημαντικές και τις βλέπει ως ευκαιρία για την ανάπτυξη του νησιού τους. Στις περιπτώσεις της Σαντορίνης και της Μήλου όλοι ή σχεδόν όλοι οι φορείς υιοθετούν αυτή την άποψη, ενώ στην Κύθνο οι τοπικοί φορείς φαίνεται να είναι πολύ πιο επιφυλακτικοί (εάν όχι ξεκάθαρα αρνητικοί), δηλώνοντας στην πλειονότητα τους ότι οι ΘΠΠ θα αποτελέσουν «εμπόδιο» ή «και εμπόδιο και ευκαιρία». Επίσης, οι τοπικοί φορείς στη Σαντορίνη και τη Μήλο εκτιμούν ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας της ΘΠΠ θα είναι θετικά για την τοπική οικονομία και κοινωνία, ενώ στην Κύθνο σχεδόν όλοι οι φορείς τάσσονται στο πλευρό των αλιέων και, υπό τον φόβο σημαντικών περιορισμών στην αλιεία, δηλώνουν ότι θα είναι αρνητικά τα αποτελέσματα της θεσμοθέτησης ΘΠΠ στην περιοχή τους. Μάλιστα, εκφράζουν φόβους ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα διαταράξει την κοινωνική συνοχή. Οι απόψεις αυτές φαίνεται ότι συνδέονται άμεσα με το γεγονός ότι η Κύθνος είναι μια μικρή κοινωνία με έντονους δεσμούς, χαμηλό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης και μεγάλο αλιευτικό στόλο που σήμερα στηρίζει την οικονομία του νησιού.

Όσον αφορά τη στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στη θεσμοθέτηση και λειτουργία ΘΠΠ, οι περισσότεροι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, των λιμενικών αρχών και του ξενοδοχειακού τομέα και στα τρία νησιά εκτιμούν ότι θα είναι αρνητική, ενώ αντίθετα η πλειονότητα των εκπροσώπων του θαλάσσιου και καταδυτικού τουρισμού, θεωρούν ότι θα είναι θετική. Ωστόσο, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των τριών νησιών, που συνδέονται κυρίως με τις διαφορετικές εκτιμήσεις των ερωτώμενων για τις ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες στον κλάδο της αλιείας.

Ως εκ τούτου, στη μεν Κύθνο, η στάση της τοπικής κοινωνίας φαίνεται ότι θα είναι αρνητική και οι αντιδράσεις των αλιέων ιδιαίτερα έντονες, ακόμη και με αποκλεισμό του λιμανιού. Το κυριότερο πρόβλημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι αλιείς θεωρούν ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν παράλληλα και κάποιο άλλο επάγγελμα που να συνδέεται με τον τουρισμό.

Αντίθετα, στη Μήλο η στάση της τοπικής κοινωνίας εκτιμάται ότι θα είναι ουδέτερη ή θετική. Τούτο συνδέεται με το γεγονός η πλειονότητα των ερωτηθέντων εκτιμά ότι θα υπάρξουν βραχυπρόθεσμα αρνητικές επιπτώσεις για τον κλάδο της αλιείας, αλλά μακροπρόθεσμα θα επωφεληθούν όλοι οι κλάδοι της τοπικής οικονομίας. Οι αντιδράσεις στη θεσμοθέτηση της ΘΠΠ εκτιμάται ότι θα προέλθουν κυρίως από τους ερασιτέχνες αλιείς, οι οποίοι, κατά ορισμένους, μπορεί να εμποδίσουν την αποτελεσματική λειτουργία της ΘΠΠ. Στην περίπτωση της Μήλου αναδεικνύεται, επίσης, ως μείζον ζήτημα ο πιθανός περιορισμός αγκυροβόλησης των τουριστικών σκαφών εντός της ΘΠΠ, που θα προκαλέσει αναμφίβολα έντονες αντιδράσεις.

Στη Σαντορίνη, η στάση της τοπικής κοινωνίας εκτιμάται από τους ερωτώμενους ότι θα είναι θετική, καθώς οι εκπρόσωποι των φορέων της Σαντορίνης αναδεικνύονται ως οι πλέον ένθερμοι υποστηρικτές των ΘΠΠ. Η στάση αυτή ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η ΘΠΠ θεωρείται ως ευκαιρία για τη βελτίωση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, λόγω της υπέρμετρης τουριστικής ανάπτυξης, ο αλιευτικός τουρισμός είναι σαφώς πιο ανεπτυγμένος σε σύγκριση με τα άλλα δύο νησιά και ο αλιευτικός στόλος πολύ μικρότερος.

Αρκετοί εκπρόσωποι φορέων κυρίως στη Μήλο και τη Σαντορίνη, επισήμαναν την ανάγκη ενίσχυσης των ελεγκτικών μηχανισμών, αμφισβητώντας κατά πόσο θα υπάρχει ουσιαστικός έλεγχος και εάν πράγματι θα εφαρμοστούν οι περιορισμοί στην πράξη. Ως εκ τούτου, εκτιμούν ότι δεν θα υπάρξουν αντιδράσεις, γιατί στην πράξη δεν θα λειτουργήσουν οι περιορισμοί.

Η ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού με την παροχή αδειών και επιδοτήσεων και την αποσαφήνιση και απλοποίηση του κανονιστικού πλαισίου θεωρείται από την πλειοψηφία των εκπροσώπων των τοπικών φορέων ως η πιο πρόσφορη λύση για την αντιστάθμιση των πιθανών απωλειών στον εισόδημα των αλιέων. Οι ίδιοι οι αλιείς προχώρησαν και σε άλλες προτάσεις, όπως η παροχή αποζημιώσεων για τα αλιευτικά εργαλεία που καταστρέφονται από τα προστατευόμενα είδη. Ενδιαφέρουσα είναι και η πρόταση για τη διαμόρφωση αλιευτικού καταφυγίου (μαρίνα) στη ζώνη εκτός της ΘΠΠ, που θα μειώνει σημαντικά την απόσταση, που πρέπει να διανύσουν οι αλιείς και συνακόλουθα την κατανάλωση καυσίμων.

Όσον αφορά τον Φορέα Διαχείρισης των ΘΠΠ, οι απόψεις φαίνεται να διίστανται. Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων υποστηρίζουν ότι ο Δήμος είναι ο πλέον κατάλληλος φορέας, γιατί γνωρίζει καλύτερα τις ιδιαιτερότητες της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας. Άλλοι όμως είναι επιφυλακτικοί σε αυτό το ενδεχόμενο, καθώς η εγγύτητα του φορέα διαχείρισης μπορεί να αυξήσει τις πιέσεις από συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, περιορίζοντας την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου. Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα τονίζουν την ανάγκη συμμετοχής όλων των άμεσα εμπλεκόμενων φορέων στη διαχείριση της ΘΠΠ και ειδικότερα του Λιμενικού Σώματος και του Σωματείου Αλιέων. Εκτιμούν ότι κατ' αυτόν τον τρόπο θα είναι πιο πιθανόν να υιοθετηθούν από κοινού αποδεκτές ρυθμίσεις, που συνακόλουθα θα εφαρμοστούν πιο αποτελεσματικά.

A.3. Στάσεις και απόψεις των φορέων της δημόσιας διοίκησης και περιβαλλοντικών οργανώσεων στην Αθήνα: Συγκριτική ανάλυση με τις απόψεις των τοπικών φορέων

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των φορέων δημόσιας διοίκησης και των περιβαλλοντικών οργανώσεων εκτιμούν ότι η θεσμοθέτηση των ΘΠΠ στις Κυκλάδες αποτελεί ευκαιρία για την ανάπτυξη της περιοχής. Ωστόσο, από την ανάλυση προκύπτει ότι οι απόψεις τους διαμορφώνονται κυρίως με γνώμονα τη διασφάλιση των στόχων του τομέα πολιτικής που εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους και όχι με κριτήριο τη συνέργεια των επιμέρους πολιτικών (περιβάλλοντος, τουρισμού και αλιείας).

Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων και περιβαλλοντικών οργανώσεων που ερωτήθηκαν εκτιμούν ότι ο κλάδος του τουρισμού θα ωφεληθεί από τις ΘΠΠ, ιδίως ο θαλάσσιος και ο καταδυτικός τουρισμός. Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων προσθέτουν στους εν δυνάμει ωφελούμενους και τους επαγγελματίες αλιείς, καθώς μακροπρόθεσμα θα αυξηθεί το αλιευτικό απόθεμα. Πρόκειται για απόψεις που υιοθετούνται και από την πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων.

Ωστόσο, έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι ο κατ' εξοχήν αρμόδιος φορέας για την αλιεία δεν ασπάζεται την άποψη αυτή, καθώς θεωρεί ότι ο περιορισμός της αλιείας στις ΘΠΠ δεν θα συμβάλλει στην αύξηση του αλιευτικού αποθέματος. Μια θέση που υιοθετείται κυρίως από τους εκπροσώπους αλιέων της Κύθνου που τάσσονται ενάντια στη θεσμοθέτηση των ΘΠΠ. Η άποψη αυτή αποτυπώνεται σαφώς και στη θέση του εκπροσώπου των αλιέων της Σαντορίνης, οι οποίοι διαφωνούν με τη θεσμοθέτηση ΘΠΠ στη θαλάσσια περιοχή του Ακρωτηρίου της Σαντορίνης (βλ. ενότητα 2.3.4).

Η περίπτωση της ΘΠΠ της Γυάρου είναι αποκαλυπτική της διάστασης απόψεων μεταξύ του φορέα διαχείρισης των αλιευτικών δραστηριοτήτων και εκπροσώπων περιβαλλοντικών οργανώσεων. Ο εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής τάχθηκε ενάντια στην απαγόρευση της αλιείας σε όλη τη θαλάσσια περιοχή της Γυάρου. Σαφώς αντίθετη είναι η άποψη εκπροσώπου περιβαλλοντικής οργάνωσης, ο οποίος χαρακτήρισε την περίπτωση της ΘΠΠ στη Γυάρο ως επιτυχημένο παράδειγμα συνεργασίας όλων των τοπικών φορέων της Σύρου και της Άνδρου, αποτέλεσμα της διαβούλευσης που είχε προηγηθεί. Ωστόσο, αναγνώρισε τη σημαντική παράλειψη αυτής της πρωτοβουλίας να μην ενταχθούν στη διαδικασία διαβούλευσης και οι τοπικοί φορείς της Κύθνου. Όπως προκύπτει και από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς, πράγματι επρόκειτο για σημαντική παράλειψη, που είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια στρεβλή αντίληψη στην Κύθνο όσον αφορά τις ΘΠΠ και να αναπτυχθεί 'ανταγωνισμός' μεταξύ της αλιείας και της προστασίας της φώκιας.

Οι εκπρόσωποι των φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής και της αλιευτικής πολιτικής πιστεύουν -για διαφορετικούς λόγους ο καθένας- ότι σε καμία από τις περιοχές μελέτης δεν θα επηρεαστούν αρνητικά συγκεκριμένοι κλάδοι, συμπεριλαμβανομένων των αλιέων. Προφανώς οι εκτιμήσεις αυτές δεν συμπίπτουν με εκείνες των τοπικών φορέων, την άποψη των οποίων φαίνεται να υιοθετούν οι εκπρόσωποι του φορέα διαμόρφωσης της πολιτικής τουρισμού και των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Ειδικότερα, αναγνωρίζουν ότι οι κλάδοι του τουρισμού και της αλιείας, αρχικά θα επηρεαστούν αρνητικά λόγω των περιορισμών που θα τεθούν στις ΘΠΠ, αλλά μακροπρόθεσμα θα ωφεληθούν.

Ορισμένοι ερωτώμενοι δεν ασπάζονται την άποψη των αλιέων της Κύθνου ότι η θάλασσα προστατεύεται από μόνη της από την υπεραλίευση, καθώς οι καιρικές συνθήκες (π.χ. βόρειοι άνεμοι) δεν επιτρέπουν την άσκηση αλιείας ορισμένες χρονικές περιόδους. Αντίθετα, εκτιμούν ότι η υπεραλίευση, έστω και λίγους μήνες ετησίως, αρκεί για να «καταστρέψει» το οικοσύστημα και τη διαδικασία αναπαραγωγής των ψαριών. Βέβαια, ο εκπρόσωπος φορέα άμεσα εμπλεκόμενου στη διαχείριση των αλιευτικών δραστηριοτήτων φαίνεται να υποβαθμίζει τις αρνητικές επιδράσεις της υπεραλίευσης στο συνεχώς μειούμενο αλιευτικό απόθεμα, αποδίδοντας τη μείωση των ιχθυαποθεμάτων σε μεγάλο βαθμό στην υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Ουσιαστική σύγκλιση απόψεων καταγράφεται όσον αφορά την εκτιμώμενη αρνητική στάση της τοπικής κοινωνίας κυρίως λόγω άγνοιας. Μια άποψη που υιοθετείται και από τους τοπικούς φορείς της Κύθνου και εν μέρει της Μήλου. Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων εκτιμούν ότι αυτοί που θα αντιδράσουν πρωτίστως είναι οι αλιείς. Επισημαίνουν δε ότι η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας στη θεσμοθέτηση των ΘΠΠ θα είναι συνάρτηση της ορθής ενημέρωσής της, καθώς και της επικρατούσας αντίληψης σε κάθε περιοχή. Ως εκ τούτου, η ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων τοπικών φορέων από τον Φορέα Διαχείρισης κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία των ΘΠΠ. Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων θεωρούν ότι η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας θα διαφέρει ανάλογα με την περιοχή, τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας και τον

βαθμό τουριστικής ανάπτυξης. Τούτο πράγματι αποτυπώνεται σαφώς και στις διαφορετικές απόψεις των τοπικών φορέων όσον αφορά τις εκτιμώμενες αντιδράσεις σε τοπικό επίπεδο.

Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων αναγνωρίζουν ότι η αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ και η συμμόρφωση των ομάδων που αντιδρούν εξαρτάται από την παρουσία αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών, επαρκή φύλαξη της περιοχής και επιβολή αυστηρών προστίμων. Τούτο επισημαίνεται και από τους τοπικούς φορείς, ιδίως της Μήλου και της Σαντορίνης. Ωστόσο, κάποιοι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων φαίνεται να υποεκτιμούν τη δύναμη επιρροής των αντίθετων ομάδων στην αποτελεσματική λειτουργία της ΘΠΠ, θεωρώντας ότι αυτή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παρέμβαση και τη διοίκηση του Φορέα Διαχείρισης. Κάτι τέτοιο δεν προκύπτει από τις απόψεις των τοπικών φορέων της Κύθνου και της Μήλου, που αναφέρονται ακόμη και σε ακραίες αντιδράσεις, που υπερβαίνουν την ελεγκτική ικανότητα και αρμοδιότητα του Φορέα Διαχείρισης.

Αν και οι εκπρόσωποι των φορέων που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής εκτιμούν ότι δεν χρειάζεται να ληφθούν αντισταθμιστικά μέτρα, καθώς δεν θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις, κάποιοι άλλοι εκπρόσωποι κεντρικών φορέων τονίζουν ότι πρέπει να ληφθούν αντισταθμιστικά μέτρα, όπως η προβολή και η διαφήμιση του οικοτουρισμού, αλλά και η ανάπτυξη του αλιευτικού τουρισμού. Μάλιστα, συγκλίνουν οι απόψεις των εκπροσώπων των φορέων αλιείας και τουρισμού ότι ο αλιευτικός τουρισμός θα πρέπει να ασκείται μόνο από επαγγελματίες αλιείς. Βέβαια, σε αντίθεση με τις απόψεις των αλιέων και των τριών νησιών, ο εκπρόσωπος του αρμόδιου φορέα εκτιμά ότι το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο είναι επαρκές, αν και τονίζει ότι το νέο νομοσχέδιο που αναμενόταν (ποιο?) θα αποσαφηνίζει πλήρως το πλαίσιο άσκησης του αλιευτικού τουρισμού.

Όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους των κεντρικών φορέων, ο ν.4519/2018 (με τον οποίο περίπου το 30% των χωρικών υδάτων της Ελλάδας εντάσσεται σε περιοχές Natura) διαμορφώθηκε μέσα σε πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα (μόλις 4 μήνες), καθώς δεν υπήρχε χρονικό περιθώριο. Ήταν μια από τις βασικές υποχρεώσεις της χώρας, στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ολοκλήρωση του δικτύου Natura 2000. Ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων επισημαίνουν ότι *«τυπικά δεν έχουμε συμμορφωθεί. Έχουμε ήδη καθυστερήσει»* και αναφέρουν τις κύριες προκλήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή του νέου θεσμικού πλαισίου (βλ. ενότητα 2.3.2)

Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων αναγνωρίζουν ότι η διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους τοπικούς φορείς είναι απολύτως αναγκαία σε όλα τα στάδια θεσμοθέτησης των ΘΠΠ και επιβεβαίωσαν ότι πριν από τη ψήφιση του ν. 4519/2018 ακολουθήθηκε η επίσημη διαδικασία διαβούλευσης. Ωστόσο, από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς, φαίνεται ότι η διαδικασία αυτή δεν ήταν επαρκής για την ενημέρωσή τους, καθώς η πλειονότητα αυτών δήλωσε ότι δεν γνώριζε για τη θεσμοθέτηση ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης. Μάλιστα, εκφράστηκε προβληματισμός από τους εκπροσώπους των κεντρικών φορέων για το γεγονός ότι τη δεδομένη χρονική περίοδο δεν υπήρχε επικοινωνία με τους τοπικούς φορείς για τη διαμόρφωση ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας.¹

Αρκετοί εκ των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι η διοικητική δομή που προβλέπεται στον ν.4519/2018 είναι η πλέον αποτελεσματική και τάσσονται κατά της ανάληψης της κύριας ευθύνης

¹ Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι η οριοθέτηση των ζωνών προστασίας γίνεται σε επόμενο στάδιο, με την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος.

από τις τοπικές ή αποκεντρωμένες διοικήσεις, καθώς δεν θεωρούνται αρκετά αποτελεσματικές, λόγω έλλειψης πόρων, αλλά και ψηφοθηρικών συμφερόντων. Πρόκειται για μια άποψη που υιοθετείται από μεγάλο μέρος των τοπικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Βέβαια, τόσο οι εκπρόσωποι των κεντρικών όσο και των τοπικών φορέων επισημαίνουν ότι είναι υπέρ των συμμετοχικών σχημάτων, καθώς η συμμετοχή των τοπικών φορέων στις διαβουλεύσεις και στη διαχείριση των ΘΠΠ διευκολύνει τη λήψη συναινετικών αποφάσεων και την ενημέρωση της κεντρικής διοίκησης για τις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας.

Ωστόσο, εκπρόσωπος περιβαλλοντικής οργάνωσης επισημαίνει ότι ο νέος νόμος του 2018 περιορίζει αρκετά τις συμμετοχικές διαδικασίες στους Φορείς Διαχείρισης, καθώς προβλέπει μόνο μια θέση για όλους τους παραγωγικούς κλάδους ή έναν εκπρόσωπο για κάθε επαγγελματικό κλάδο. Με τη σύνθεση αυτή, κατά τη γνώμη του, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψιν οι ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των νησιών των Κυκλάδων και τα διαφορετικά συμφέροντα των επαγγελματικών κλάδων. Εκτιμάται ότι η έλλειψη αυτή αντισταθμίζεται εν μέρει με την πρόβλεψη για τη λειτουργία συμβουλευτικών επιτροπών και τη δημιουργία Παραρτημάτων του Φορέα Διαχείρισης με κριτήριο τις οικολογικές και γεωγραφικές ενότητες. Βέβαια, κάποιοι εκ των ερωτηθέντων είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί στην ίδρυση Παραρτημάτων, καθώς εκτιμούν ότι ο κατακερματισμός αρμοδιοτήτων δεν λειτουργεί αποτελεσματικά.

Παρά το γεγονός ότι αρκετοί από τους ερωτώμενους επισήμαναν ότι τα οφέλη από τις ΘΠΠ για την τοπική οικονομία είναι συνάρτηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν «τα διαφορετικά οικονομικά μεγέθη σε κάθε περιοχή», την άποψη περί διαφορετικών επαγγελματικών συμφερόντων στα νησιά των Κυκλάδων δεν ασπάζεται εκπρόσωπος φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής. Θεωρεί ότι είναι ίδια τα συμφέροντα των αλιέων όλων των νησιών των Κυκλάδων. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν προκύπτει από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς.

Σε ό,τι αφορά τον προσδιορισμό των ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ, αρκετοί εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων δήλωσαν ότι θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν τόσο οικολογικά, όσο και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Επίσης, θα πρέπει να ακολουθηθεί διαδικασία διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εκπρόσωπος του φορέα που συμμετέχει στη διαμόρφωση της αλιευτικής πολιτικής φαίνεται να είναι η πλέον επιφυλακτική απέναντι στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, τονίζοντας ότι στην Ζώνη Α (απόλυτης προστασίας) δεν θα πρέπει να επιτρέπονται οι καταδυτικές δραστηριότητες, γιατί «βουτάνε για άλλους σκοπούς», ενώ αντίθετα δεν θα πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στην αλιεία με μηχανότρατα, παρά μόνο στις περιοχές με λιβάδια Ποσειδωνίας.

Όλοι οι εκπρόσωποι των κεντρικών φορέων εκτιμούν ότι η επέκταση του δικτύου των ΘΠΠ θα ευνοήσει την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Δεν αρκεί όμως η προσέλκυση τουριστών, όπως επισήμανε ο εκπρόσωπος του φορέα που είναι αρμόδιος για την τουριστική πολιτική. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση υψηλών τουριστικών ροών διαχρονικά, είναι η βελτίωση των υποδομών και η παροχή υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών.

Στα οφέλη, που επισήμαναν οι ερωτώμενοι, ότι θα προκύψουν από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος και η επέκταση της τουριστικής περιόδου (βλ. ενότητα 2.3.3). Ορισμένοι εκ των ερωτώμενων επισήμαναν τα αμφίδρομα οφέλη μεταξύ ΘΠΠ και καταδυτικού τουρισμού. «Ο έλεγχος που θα υπάρχει στις ΘΠΠ θα ευνοήσει την ανάπτυξη της καταδυτικής δραστηριότητας, χωρίς να διαταράσσεται το θαλάσσιο περιβάλλον», ενώ παράλληλα, η ανάπτυξη του καταδυτικού

τουρισμού θα ενισχύσει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Θα μπορούσαν μάλιστα οι δύτες να αναλάβουν «ρόλο παρατηρητών της θαλάσσιας βιοποικιλότητας σε τοπικό επίπεδο».

Σε ό,τι αφορά τη δημιουργία καταδυτικών πάρκων, οι περισσότεροι εκ των ερωτηθέντων είναι κατ' αρχάς θετικοί. Μάλιστα, κάποιος ανέφερε ότι τα καταδυτικά πάρκα μπορούν να ιδωθούν ως ένα πρόσθετο εργαλείο για την προστασία της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και τον περιορισμό/έλεγχο της αλιευτικής δραστηριότητας.

B. Μελέτη Οικονομικών και Χωροταξικών Επιπτώσεων

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι των τοπικών και κεντρικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα υπογράμμισαν τα σημαντικά οφέλη που εκτιμάται ότι θα προκύψουν για την τοπική οικονομία από τη λειτουργία των ΘΠΠ και ιδίως την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγεται η προσέλκυση τουριστών και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Τούτο, άλλωστε, προκύπτει και από τα πρόσφατα δεδομένα που αφορούν την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ωστόσο, οι τοπικοί φορείς δεν παρέλειψαν να υπογραμμίσουν την ανάγκη βελτίωσης των υποδομών και στα τρία νησιά των Κυκλάδων, όπως η βιώσιμη διαχείριση των αποβλήτων με τη δημιουργία ΧΥΤΑ και ΧΥΤΥ, ο βιολογικός καθαρισμός των αποβλήτων, η ενίσχυση των ασφαλών οδικών μεταφορών, η πρόσβαση σε πόσιμο νερό και η επαρκής ηλεκτροδότηση. Οι λόγοι είναι διαφορετικοί, αλλά εξίσου σημαντικοί. Σε ό,τι αφορά την Κύθνο, επισημαίνεται από τους τοπικούς φορείς ότι η ενίσχυση των υποδομών, όπως οι ακτοπλοϊκές μεταφορές και η δημοτική συγκοινωνία, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέλκυση του καταδυτικού τουρίστα και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Στην περίπτωση της Μήλου και ιδίως της Σαντορίνης, εκτιμάται ότι οι υποδομές δεν επαρκούν για να εξυπηρετήσουν τις υφιστάμενες τουριστικές ροές. Ως εκ τούτου, η προσέλκυση περισσότερων τουριστών λόγω της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, παρά τα πολύ σημαντικά οικονομικά οφέλη, ενδέχεται να επιφέρει σημαντικές χωροταξικές επιπτώσεις καθώς οι υφιστάμενες υποδομές βρίσκονται σε οριακή κατάσταση. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

- Πολλαπλασιασμός των βραχυχρόνιων μισθώσεων και δυσκολία των εργαζομένων να βρουν οικονομικά προσιτά σπίτια να κατοικήσουν.
- Πίεση για δόμηση σε έναν ήδη κορεσμένο πολεοδομικά πεπερασμένης έκτασης τόπο.
- Αύξηση των απορριμμάτων και αποβλήτων, περιορίζοντας τη βιώσιμη διαχείρισή τους.
- Υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των υποδομών, όπως ο βιολογικός καθαρισμός αποβλήτων, οι υποδομές θαλάσσιων, εναέριων και χερσαίων μεταφορών και η διαχείριση απορριμμάτων.
- Υποβάθμιση του χερσαίου, θαλάσσιου και αέριου περιβάλλοντος, εξ αιτίας της αυξημένης προσέλευσης πλοίων και της κίνησης σκαφών αναψυχής, καθώς και της ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων.
- Αύξηση της χρήσης φυσικών πόρων.
- Έλλειψη νερού και ενέργειας.
- Πολιτιστική εκτόπιση.

Όπως επισημαίνει ο πρόεδρος του ΣΕΤΕ, κ. Ρέτσος «η διαχείριση ενός προορισμού γίνεται εξίσου σημαντική με την προβολή και προώθησή του». Επιπλέον, όπως προκύπτει από τις

συνεντεύξεις με τους κεντρικούς και τους τοπικούς φορείς, ο προσδιορισμός των ζωνών προστασίας των ΘΠΠ θεωρείται κρίσιμης σημασίας για την αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ, αλλά και τη μεγιστοποίηση των δυνητικών οφελών για την τοπική οικονομία.

Οι περισσότεροι φορείς επισήμαναν ότι για τον προσδιορισμό των ζωνών θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν τόσο οικολογικά, όσο και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Επίσης, αναφέρουν ότι θα πρέπει να ακολουθηθεί διαδικασία διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Άλλωστε, από τις ατομικές συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς προκύπτει ότι οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της λειτουργίας των ΘΠΠ διαφοροποιούνται σημαντικά από περιοχή σε περιοχή και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν κατά την οριοθέτηση των ζωνών προστασίας εντός των ΘΠΠ, αλλά και την πρόβλεψη συγκεκριμένων περιορισμών.

Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας επιχειρείται η *διατύπωση προτάσεων οριοθέτησης των ζωνών προστασίας των ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης με κριτήριο τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των πιθανών περιορισμών των οικονομικών δραστηριοτήτων*. Αφετηρία της ανάλυσης και των προτάσεων αποτελεί η χαρτογράφηση των οικολογικών δεδομένων του Αιγαίου (οικότοποι και βασικά είδη προτεραιότητας), που διεξήχθη το 2016 στο πλαίσιο του προγράμματος Marisca (Βλ. Προτάσεις Πολιτικής).

Γ. Διεξαγωγή τηλεφωνικής έρευνας

Την περίοδο 15-28 Μαρτίου 2019 διεξήχθη δειγματοληπτική έρευνα με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου και τηλεφωνική εφαρμογή σε αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού τριών νησιών των Κυκλάδων: Κύθνος, Μήλος και Σαντορίνη. Στο ειδικά σχεδιασμένο εργαστήριο-WebLab του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) πραγματοποιήθηκαν 705 ολοκληρωμένες τηλεφωνικές συνεντεύξεις.

Σκοπός της έρευνας ήταν, αφενός μεν, η αποτύπωση των απόψεων και στάσεων των κατοίκων αυτών των νησιωτικών περιοχών για τις ΘΠΠ, με βάση τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά αλλά και το επίπεδο ενημέρωσης, αφετέρου δε η καταγραφή των σημείων σύγκλισης και απόκλισης των απόψεων του κοινού όσον αφορά τη λειτουργία των ΘΠΠ, τις κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις τους στην τοπική κοινωνία και τις διαφορετικές επαγγελματικές ομάδες, καθώς και τα δυνητικά οφέλη από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

Γ1. Οι απόψεις των κατοίκων της Κύθνου, της Μήλου και της Σαντορίνης για τις ΘΠΠ και τον καταδυτικό τουρισμό

Από την ανάλυση προκύπτει κατ' αρχάς η ουσιαστική έλλειψη ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας για τις ΘΠΠ που έχουν ήδη οριστεί στην περιοχή μελέτης, βάσει του ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Φεβρ. 2018). Παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά γνωρίζει τι είναι η ΘΠΠ, φαίνεται ότι δεν γνωρίζει ή νομίζει ότι γνωρίζει την περιοχή στην οποία έχει πράγματι οριοθετηθεί ΘΠΠ. Οι απαντήσεις για την τοποθεσία της ΘΠΠ συμπίπτουν με περιοχές που είχαν κατά το παρελθόν αποτελέσει αντικείμενο διαβούλευσης για την οριοθέτηση ΘΠΠ ή συνδέονται με προηγούμενες τοπικές πρωτοβουλίες. Στην περίπτωση της Μήλου, οι προηγούμενες τοπικές διαβουλεύσεις για τη διαμόρφωση ΘΠΠ είναι πολύ πιθανόν να συνέβαλαν στα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ενημέρωσης των κατοίκων, τόσο για την ύπαρξη όσο και την ακριβή τοποθεσία της ΘΠΠ.

Τα υψηλότερα ποσοστά των μη ενημερωμένων πολιτών και στα τρία νησιά καταγράφονται στις μικρότερες ηλικίες (έως 34 ετών και 35-49 ετών), στους απασχολούμενους στον τουρισμό, στο εμπόριο και στους άνεργους-άεργους, καθώς και σε πολίτες χαμηλού ή μεσαίου επιπέδου εκπαίδευσης (απόφοιτοι γυμνασίου ή λυκείου). Έκπληξη προκαλεί το πολύ χαμηλό ποσοστό των απασχολούμενων στον τομέα του τουρισμού που είναι ενήμεροι για τις ΘΠΠ, ενώ κρίνεται ιδιαίτερα ανησυχητική η πολύ περιορισμένη ενημέρωση των νέων στα τρία νησιά, καθώς αποτελούν την πλέον δυναμική ηλικία σε όρους αγοράς εργασίας που είθισται να διαμορφώνει τις συνθήκες της μελλοντικής τοπικής ανάπτυξης.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά, ανεξάρτητα από το επίπεδο ενημέρωσης, θεωρεί ότι οι ΘΠΠ θα αποτελέσουν ευκαιρία για την ανάπτυξη της περιοχής τους και θα συμβάλλει όχι μόνο στην τουριστική ανάπτυξη, αλλά και στον περιορισμό της αλιείας και στην περιβαλλοντική προστασία. Μάλιστα, την άποψη αυτή για την προστασία του περιβάλλοντος τη συμμερίζονται σε μεγάλο βαθμό ακόμη και οι πολίτες που δηλώνουν ότι η ΘΠΠ θα αποτελέσει εμπόδιο για την ανάπτυξη της περιοχής τους. Από την άλλη, η πλειονότητα των κατοίκων και στα τρία νησιά εκτιμά ότι η θεσμοθέτηση της ΘΠΠ θα έχει αρνητικές επιπτώσεις πρωτίστως για τους αλιείς. Ωστόσο, η θετική συμβολή της ΘΠΠ σε όλα τα τοπικά επαγγέλματα αναδεικνύεται ως η επικρατούσα άποψη της τοπικής κοινωνίας.

Αν και στα τρία νησιά η πλειονότητα των ερωτώμενων υποστηρίζει ότι τα αποτελέσματα της λειτουργίας της ΘΠΠ για την οικονομία της περιοχής θα είναι θετικά, η άποψη αυτή είναι ακόμη πιο διαδεδομένη στην κοινή γνώμη της Σαντορίνης, καθώς και στους απασχολούμενους στον τομέα του τουρισμού, των υπηρεσιών και στον δευτερογενή τομέα. Παρά το υψηλό επίπεδο ενημέρωσης των πολιτών της Μήλου για τις ΘΠΠ, φαίνεται ότι είναι πιο επιφυλακτικοί σε σύγκριση με τα άλλα δύο νησιά, υποστηρίζοντας εντονότερα την άποψη ότι τα αποτελέσματα από τη λειτουργία της ΘΠΠ δεν θα είναι «ούτε θετικά, ούτε αρνητικά» ή θα είναι «αρνητικά/πολύ αρνητικά». Ως εκ τούτου, το επίπεδο ενημέρωσης των κατοίκων δεν φαίνεται να μεταβάλλει τις απόψεις τους όσον αφορά τη θετική ή αρνητική συμβολή της ΘΠΠ στην τοπική οικονομία, ενώ οι άνεργοι και οι μη ενεργοί πολίτες φαίνεται να είναι οι πλέον επιφυλακτικοί σε ό,τι αφορά τη συμβολή τους ΘΠΠ στην ανάπτυξη της περιοχής τους.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η πλειονότητα των κατοίκων της Σαντορίνης εκτιμά σε μεγαλύτερο βαθμό, σε σύγκριση με τα άλλα δύο νησιά, ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας στη διαμόρφωση της ΘΠΠ θα είναι θετική ή έστω ουδέτερη. Ιδίως στην Κύθνο καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό των πολιτών που δηλώνουν ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας θα είναι αρνητική. Βέβαια, οι εκτιμήσεις των πολιτών για τη δυνατότητα των τοπικών ομάδων συμφερόντων να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ φαίνεται να μεταβάλλεται ανάλογα με τις θεωρούμενες «αντίθετες ομάδες» σε κάθε νησί. Η πλειονότητα των κατοίκων και στα τρία νησιά δηλώνει ότι οι αλιείς είναι αυτοί που κυρίως θα αντιδράσουν στη διαμόρφωση της ΘΠΠ. Οι κάτοικοι της Κύθνου υποστηρίζουν την άποψη αυτή σε μεγαλύτερο βαθμό, αν και θεωρούν ότι οι ομάδες αυτές δεν μπορούν να εμποδίσουν την εφαρμογή της ΘΠΠ. Αντίθετα, στην περίπτωση της Σαντορίνης, μεγάλο μέρος των κατοίκων υποστηρίζει ότι οι «αντίθετες ομάδες» δύνανται να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή της ΘΠΠ, όπου όμως ως «αντίθετες ομάδες» θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό (εκτός από τους αλιείς) και οι ξενοδόχοι και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις.

Επίσης, η ενημέρωση των ερωτώμενων για τις ΘΠΠ δεν συνδέεται με τη συμμετοχή τους σε καταδυτικές δραστηριότητες. Το επίπεδο ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού διαφοροποιείται

σημαντικά μεταξύ των τριών νησιών, με την πλειονότητα των κατοίκων της Σαντορίνης να θεωρεί ότι είναι αρκετά έως πάρα πολύ ανεπτυγμένος. Βέβαια, και στην Κύθνο, όπου λειτουργεί μόνο ένα καταδυτικό κέντρο, είναι εξίσου υψηλό το ποσοστό των κατοίκων που δηλώνει ότι ο καταδυτικός τουρισμός είναι ανεπτυγμένος στο νησί τους. Τούτο ενδεχομένως συνδέεται με την ευρεία αποδοχή και αναγνώριση που τυγχάνει το μοναδικό καταδυτικό κέντρο στην Κύθνο, δεδομένης και της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζει το νησί αυτό.

Η πλειονότητα των ερωτώμενων και στα τρία νησιά υποστηρίζει ότι υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους, η οποία εκτιμάται ότι θα συμβάλλει πρωτίτως στην προσέλκυση τουριστών αλλά και στην αύξηση της απασχόλησης, στην περιβαλλοντική προστασία, στην αύξηση του εισοδήματος και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον, και στα τρία νησιά οι κάτοικοι προσδοκούν ότι η ΘΠΠ θα ευνοήσει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

Συμπεράσματα

Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί διαχρονικά βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας περίπου στο 20-25% του ΑΕΠ, κρίνεται αναγκαία η ενίσχυση της εξωστρέφειας, της εξειδίκευσης και της ανταγωνιστικότητας του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος με σκοπό την προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος και την ενθάρρυνση των επενδύσεων. Ο υπερτουρισμός και η κατάχρηση της φέρουσας ικανότητας αρκετών τουριστικών προορισμών στην Ελλάδα καθιστούν πλέον επιτακτική την ανάγκη για βιώσιμη διαχείριση των τουριστικών ροών, διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.

Αυτούς τους σκοπούς μπορεί να εξυπηρετήσει η ανάπτυξη των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού, όπως ο καταδυτικός τουρισμός, που δύναται να αποφέρει σημαντικά οφέλη για την τοπική οικονομία και κοινωνία, καθώς και για τη θαλάσσια προστασία. Πρόκειται για έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους κλάδους αναψυχής και σημαντικό μοχλό βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στη Μεσόγειο, καθώς απευθύνεται σε πάνω από 50 εκατ. πιστοποιημένους δύτες και τουρίστες υψηλού εισοδηματικού επιπέδου. Αναπτύσσεται κατά 15,6% ετησίως σε παγκόσμιο επίπεδο και καταγράφει τζίρο 1,4 με 2 δις δολαρίων το χρόνο.

Παρά το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο για τον καταδυτικό τουρισμό και ειδικότερα για τα καταδυτικά πάρκα και τα υποβρύχια μουσεία έχει διαμορφωθεί από το 2005, ο κλάδος δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί. Οι περισσότεροι τοπικοί φορείς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα υπογραμμίζουν τα περιθώρια ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους, η οποία εκτιμούν ότι θα συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής τους και στην προσέλκυση περισσότερων τουριστών.

Πράγματι πλήθος μελετών υποστηρίζει ότι η λειτουργία ΘΠΠ δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού, ενθαρρύνοντας την συνέργεια περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα νησιά Mendes στην Ισπανία, που φιλοξενούν 50.000 δύτες το χρόνο. Το πάρκο Mendes συνιστά μια μικρή Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή των 0,932 τετραγωνικών χιλιομέτρων και αποτελεί παράδειγμα βιωσιμότητας, καθώς στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, εξασφαλίζει την

προστασία του περιβάλλοντος και απολαμβάνει της αποδοχής και στήριξης της τοπικής κοινωνίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα πρόσφατων μελετών μια ΘΠΠ στη Μεσόγειο δύναται να αποφέρει 551,000€ - 870.000€ ετησίως από την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού και να δημιουργήσει πολλές νέες θέσεις απασχόλησης (Roncin κ.ά., 2008, Carcia-Charto κ.ά., 2013). Σε αρκετές περιπτώσεις ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως προστατευόμενης αρκεί για να προσελκύσει επισκέπτες (designation effect). Ωστόσο, η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού συνδέεται άρρηκτα με την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και, ως εκ τούτου, αποτελεί προϋπόθεση η επίτευξη των οικολογικών στόχων που έχουν τεθεί για μια ΘΠΠ.

Κατά συνέπεια, κρίνεται απαραίτητη η επίτευξη συναίνεσης με την τοπική κοινωνία, αλλά και η ενίσχυση των υποδομών στα ελληνικά νησιά, προκειμένου οι αυξημένες τουριστικές ροές να μην επιβαρύνουν περισσότερο το θαλάσσιο οικοσύστημα και μειώσουν την ελκυστικότητα του προορισμού. Όπως επισημαίνει ο πρόεδρος του ΣΕΤΕ, κ. Ρέτσος «η διαχείριση ενός προορισμού γίνεται εξίσου σημαντική με την προβολή και προώθησή του» (Μπέλλος, 2019γ).

Ωστόσο, από την ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς και την τηλεφωνική έρευνα, προκύπτει κατ' αρχάς η ουσιαστική έλλειψη ενημέρωσης των εμπλεκόμενων ομάδων αλλά και της τοπικής κοινωνίας για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) που έχουν θεσμοθετηθεί στο νησί τους βάσει του ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Φεβρ. 2018).

Παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων και των πολιτών που συμμετείχαν στην έρευνα γνωρίζει τι είναι η ΘΠΠ, δεν φαίνεται να γνωρίζει ότι έχει οριοθετηθεί ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης ή νομίζει ότι γνωρίζει την περιοχή στην οποία έχει πράγματι θεσμοθετηθεί ΘΠΠ. Ειδικότερα, οι απαντήσεις των πολιτών για την τοποθεσία της ΘΠΠ συμπίπτουν με περιοχές που είχαν κατά το παρελθόν (1996-1999) αποτελέσει αντικείμενο διαβούλευσης για την οριοθέτηση των περιοχών του δικτύου Natura 2000 κατ'εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ή συνδέονται με προηγούμενες τοπικές πρωτοβουλίες (βραχυπρόθεσμες απαγορεύσεις ορισμένων μορφών αλιευτικής δραστηριότητας από τις Διευθύνσεις Αλιείας των τότε Νομαρχιών). Η επίσημη διαδικασία διαβούλευσης που ακολουθήθηκε πριν από την ψήφιση του ν. 4519/2018 αφορούσε και πάλι τις περιοχές του δικτύου Natura και φαίνεται ότι δεν ήταν επαρκής για την ενημέρωση των τοπικών φορέων. Ιδίως στην περίπτωση της Σαντορίνης ήταν έκδηλη η έκπληξη των εκπροσώπων των τοπικών φορέων για την περιορισμένη οριοθέτηση περιοχής Natura, καθώς είχαν προηγηθεί σχετικές διαβουλεύσεις σε τοπικό επίπεδο από το 2010 και είχε υποβληθεί αίτημα στην κεντρική διοίκηση το 2017 με στόχο την ένταξη του συνόλου των ακτών της Σαντορίνης στο δίκτυο.

Όπως προκύπτει από την έρευνα πεδίου και την τηλεφωνική έρευνα στα τρία νησιά των Κυκλάδων, αλλά και τη λειτουργία του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) από το 1999, η θεσμοθέτηση των ΘΠΠ θεωρείται ευκαιρία για την ανάπτυξη των περιοχών όπου εφαρμόζεται. Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων και στα τρία νησιά, όπου πρόσφατα θεσμοθετήθηκαν ΘΠΠ, αναγνωρίζουν τη δυναμική συμβολή της ΘΠΠ στην περιβαλλοντική προστασία, τον περιορισμό της αλιείας και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Μάλιστα, τόσο οι κάτοικοι όσο και οι τοπικοί φορείς υποστηρίζουν ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού στην περιοχή τους, η οποία θα μπορούσε να συμβάλλει στην προσέλκυση τουριστών, στην περιβαλλοντική προστασία, στην αύξηση του εισοδήματος, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος και στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Από την άλλη, η πλειονότητα των κατοίκων, αλλά και

των τοπικών φορέων και στα τρία νησιά, εκτιμά ότι η θεσμοθέτηση της ΘΠΠ θα έχει και αρνητικές επιπτώσεις, πρωτίστως για τους επαγγελματίες αλιείς, έστω βραχυπρόθεσμα. Όπως προκύπτει και από άλλες μελέτες, οι αλιείς αναμένεται να αποτελέσουν την ομάδα που θα είναι πιο επιφυλακτική (αν όχι αρνητική) στη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ (Pita κ.ά., 2011, Dimench κ.ά., 2009, Jones, 2008).

Ωστόσο, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων μελετών, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι πράγματι οι στάσεις και αντιλήψεις των εμπλεκόμενων ομάδων διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με την περιοχή, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των τοπικών ομάδων και το διακύβευμα της υπο διαμόρφωση ΘΠΠ, ενώ σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται συχνά και στις απόψεις των εκπροσώπων του ίδιου κλάδου. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις απόψεις των τοπικών φορέων των τριών νησιών των Κυκλάδων, οι οποίες φαίνεται ότι συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης του κάθε νησιού και τη διάρθρωση της τοπικής οικονομίας. Μάλιστα, σε κάποιες περιοχές, όπως η Μήλος και η Ζάκυνθος, σημειώνονται αποκλίσεις στις απόψεις των εκπροσώπων του ίδιου κλάδου, όπως οι αλιείς, που οφείλονται είτε στις διαφορετικές εμπειρίες των μεγαλύτερων και νεότερων γενεών (Potts κ.ά., 2016), είτε στα προσωπικά τους συμφέροντα (που με τη σειρά τους επηρεάζονται από το είδος αλιευτικού εργαλείου που διαθέτουν). Όπως αναφέρουν οι Pita κ.ά. 2011, οι αλιείς, που επωφελούνται περισσότερο ή επηρεάζονται λιγότερο από την εφαρμογή της ΘΠΠ, συνήθως είναι πιο δεκτικοί απέναντι στο νέο κανονιστικό πλαίσιο. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελούν ορισμένοι εκ των αλιέων της Μήλου και οι αλιείς της Σαντορίνης, που ασκούν ήδη δραστηριότητες αλιευτικού τουρισμού ή/και αποκτούν πρόσθετο εισόδημα από τον κλάδο του τουρισμού. Αντίθετα, οι αλιείς της Κύθνου και ορισμένοι αλιείς στη Μήλο, που απασχολούνται αποκλειστικά στον κλάδο της αλιείας, είναι κατηγορηματικά αντίθετοι στη διαμόρφωση της ΘΠΠ, καθώς θεωρούν ότι θα υποστούν άμεσα τις επιπτώσεις στο εισόδημά τους σε περίπτωση που εφαρμοστούν περιορισμοί για τον κλάδο τους. Ως εκ τούτου, προκαλεί προβληματισμό το γεγονός ότι ορισμένοι εκπρόσωποι των φορέων της κεντρικής διοίκησης δεν ασπάζονται την άποψη περί διαφορετικών επαγγελματικών συμφερόντων στα νησιά των Κυκλάδων και θεωρούν ότι τα συμφέροντα των αλιέων όλων των νησιών είναι ίδια.

Όπως επισημαίνουν οι Jentoft κ.ά. (2012), η στάση των εμπλεκόμενων μερών απέναντι στις ΘΠΠ δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με την ΘΠΠ αυτή καθαυτή και το ρυθμιστικό της πλαίσιο, αλλά καθορίζεται πρωτίστως από τις «εικόνες» που έχουν διαμορφώσει οι ομάδες αυτές για τις ΘΠΠ και οι οποίες συνδέονται άρρηκτα με το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου διαμορφώνονται. Οι «εικόνες» αυτές μπορεί να στηρίζονται σε πληροφορίες ή να «εμπνέονται» από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις συζητήσεις και διαβουλεύσεις που έχουν προηγηθεί όσον αφορά τη διαχείριση των φυσικών πόρων, καθώς και τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί κατά τη διαμόρφωση μιας ΘΠΠ σε μια άλλη περιοχή από τους ίδιους ή από τους συμπολίτες τους.

Πράγματι, τόσο από τις συνεντεύξεις με τους τοπικούς φορείς, όσο και από την τηλεφωνική έρευνα με το ευρύ κοινό, προκύπτει ότι ένας άλλος παράγοντας που φαίνεται να διαφοροποιεί ουσιαστικά το επίπεδο ενημέρωσης των πολιτών, καθώς και τις απόψεις των τοπικών φορέων, είναι η διεξαγωγή διαβουλεύσεων σε τοπικό επίπεδο κατά το παρελθόν όσον αφορά τη διαμόρφωση ΘΠΠ. Στην περίπτωση της Σαντορίνης, όπου η διαμόρφωση ΘΠΠ είχε αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων σε τοπικό επίπεδο και είχε επιτευχθεί συναίνεση μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, όλες οι ενδιαφερόμενες ομάδες, αλλά και η τοπική κοινωνία είναι θετικά διακείμενες στη λειτουργία ΘΠΠ. Επίσης, στην περίπτωση της Μήλου, οι προηγούμενες τοπικές διαβουλεύσεις για τη διαμόρφωση ΘΠΠ φαίνεται να συνέβαλαν στα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ενημέρωσης των

κατοίκων, τόσο για την ύπαρξη, όσο και για την ακριβή τοποθεσία της ΘΠΠ. Αντίθετα, στην Κύθνο ιδιαίτερα έντονη ήταν η αντίδραση των τοπικών φορέων όταν ενημερώθηκαν για την πρόσφατη οριοθέτηση ΘΠΠ στην περιοχή τους, καθώς η προηγούμενη εμπειρία τους από τη διαμόρφωση θαλάσσιου καταφυγίου στη Γυάρο είχε δημιουργήσει εσφαλμένες αντιλήψεις περί των ΘΠΠ και μια ευρύτερη συναίνεση μεταξύ όλων των τοπικών φορέων (πλην του καταδυτικού κέντρου) ενάντια στη διαμόρφωση ΘΠΠ.

Η εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί από τη θεσμοθέτηση και λειτουργία του ΕΘΠΖ από το 1999 προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα και φωτίζει τα δυνητικά εμπόδια στη διαμόρφωση και αποτελεσματική εφαρμογή των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ στην υπόλοιπη νησιωτική Ελλάδα. Από τη σχετική έρευνα φαίνεται ότι η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας και η διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς δύναται να αμβλύνει τις αντιδράσεις και αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία και εφαρμογή των ΘΠΠ. Στη Ζάκυνθο, η αρχική αντίδραση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στη θεσμοθέτηση του ΕΘΠΖ ήταν ιδιαίτερα αρνητική και είχε διαμορφωθεί ένα «πολεμικό» κλίμα εξ αιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης και της απουσίας διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς. Με τον ίδιο τρόπο, ελλείψει ενημέρωσης, οι αντιδράσεις ορισμένων εμπλεκόμενων ομάδων, όπως οι αλιείς, αναμένονται έντονες ιδίως σε νησιά με έντονη αλιευτική δραστηριότητα και στρεβλές-ελλιπείς αντιλήψεις για τη λειτουργία και τα οφέλη των ΘΠΠ, όπως η Κύθνος. Μάλιστα, σε μικρές κοινωνίες με έντονους διαπροσωπικούς δεσμούς φαίνεται ότι η πλειονότητα των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και των πολιτών, θα ταχθεί στο πλευρό αυτών των ομάδων. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι εκπρόσωποι φορέων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης υποεκτιμούν τις αντιδράσεις αυτών των ομάδων και τη δυνατότητά τους να εμποδίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή των ΘΠΠ, από την έρευνα προκύπτει ότι, ιδίως σε περιοχές με χαμηλό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης και μεγάλο αλιευτικό στόλο, ελλείψει ενημέρωσης, ο φόβος για το άγνωστο και το διαφορετικό θα υπερισχύσει και η λειτουργία της ΘΠΠ ενδέχεται να διαταράξει την κοινωνική συνοχή.

Επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων μελετών, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι οι στάσεις και οι απόψεις των εμπλεκόμενων ομάδων δεν είναι σταθερές και αμετάβλητες. Η θετική μεταβολή της στάσης των εμπλεκόμενων ομάδων συνιστά απόρροια μιας «γνωσιακής διαδικασίας», που προϋποθέτει την ουσιαστική συμμετοχή τους στα όργανα διαχείρισης και την εξοικείωσή τους με το νέο κανονιστικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα συνδέεται με την ενημέρωση και τις εμπειρίες που αποκτούν σταδιακά κατά τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της ΘΠΠ (Jentoft κ.ά. 2012). Αρκετές μελέτες διαπιστώνουν ότι η έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής, για παράδειγμα των αλιέων, έχει αρνητικές συνέπειες για την επιτυχία μιας ΘΠΠ, διότι εάν οι αλιείς αισθάνονται αποξενωμένοι από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, δεν θα υποστηρίξουν αυτό το εγχείρημα, δεν θα συμμορφωθούν με τους νέους κανόνες και αναπόφευκτα θα υπονομεύσουν την εφαρμογή του (Humphreys και Herbert, 2018, Pita κ.ά., 2011). Η συμμετοχή των ομάδων αυτών στον φορέα διαχείρισης δύναται να λειτουργήσει και ως μέσο ενημέρωσης και εξοικείωσης με το νέο καθεστώς προστασίας. Ως εκ τούτου, αδύναμο σημείο της λειτουργίας του Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων μπορεί να αναδειχθεί ο περιορισμός των συμμετοχικών διαδικασιών, καθώς προβλέπεται μόνο μια θέση για όλους τους παραγωγικούς κλάδους ή ένας εκπρόσωπος για κάθε επαγγελματικό κλάδο, αγνοώντας τα διαφορετικά ή και αντικρουόμενα συμφέροντα ορισμένων ομάδων, όπως οι αλιείς, σε κάθε νησί, καθώς και τις διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις των ΘΠΠ για κάθε περιοχή. Βέβαια, η έλλειψη αυτή μπορεί να αντισταθμισθεί εν μέρει από την πρόβλεψη για τη

λειτουργία συμβουλευτικών επιτροπών και τη δημιουργία επιμέρους Παραρτημάτων με κριτήριο τις οικολογικές και γεωγραφικές ενότητες.

Πράγματι, η εμπειρία που έχει αποκτηθεί από τη Ζάκυνθο μαρτυρά τη μεταβολή της στάσης της τοπικής κοινωνίας και των εμπλεκόμενων ομάδων, τόσο ως απόρροια της συμμετοχής των εμπλεκόμενων ομάδων στον Φορέα Διαχείρισης, όσο και εξαιτίας της σταδιακής εξοικείωσης και ενημέρωσης για τα δυνητικά οφέλη της λειτουργίας των ΘΠΠ. Συνδέεται επίσης άμεσα με την ελλιπή εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου, που έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη μιας άρρητης συμφωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων πλευρών, η οποία εξασφάλισε μια εύθραυστη ισορροπία και την «αρμονική» συνύπαρξη των αντικρουόμενων συμφερόντων.

Αναμφίβολα, η ύπαρξη αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών και κυρώσεων που να αποθαρρύνουν παραβατικές συμπεριφορές αναδεικνύεται ως η κυριότερη πρόκληση για τη λειτουργία των υφιστάμενων και των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ. Στους κύριους παράγοντες αναποτελεσματικής λειτουργίας του ΕΘΠΖ δεν συγκαταλέγεται πλέον η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας, αλλά η ελλιπής εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου και οι αδύναμοι/αναποτελεσματικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί. Το Θαλάσσιο Πάρκο, αν και φαίνεται να λειτουργεί αποτρεπτικά σε ασύδοτες συμπεριφορές, έχει περιορισμένη συμβολή στην τοπική κοινωνία και οικονομία, κυρίως με την προσέλκυση τουριστών και την τουριστική ανάπτυξη, με πενιχρά, ωστόσο, αποτελέσματα στην περιβαλλοντική προστασία και τον περιορισμό της αλιείας. Μάλιστα, η πλειονότητα των τοπικών φορέων των τριών νησιών των Κυκλάδων, όπου πρόσφατα θεσμοθετήθηκαν ΘΠΠ, εκφράζει τον έντονο προβληματισμό της για τα ελλιπή μέσα ελέγχου και επίβλεψης των πρόσφατα θεσμοθετημένων ΘΠΠ και αμφιβάλει κατά πόσο πράγματι θα εφαρμοστούν οι όποιοι περιορισμοί.

Από την έρευνα προκύπτει, επίσης, ότι η επίτευξη της συνέργειας των στόχων της περιβαλλοντικής προστασίας και της τουριστικής ανάπτυξης προϋποθέτει επιπλέον και τη βελτίωση των υποδομών. Η ανάγκη αυτή επισημαίνεται από την πλειονότητα των τοπικών φορέων σε όλα τα νησιά που περιλαμβάνονται στην περιοχή μελέτης, ανεξάρτητα από το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης. Σχεδόν όλοι οι τοπικοί φορείς επισημαίνουν ότι η προσέλκυση τουριστών δεν αρκεί για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος μακροπρόθεσμα. Τούτο προκύπτει σαφώς και από την εμπειρία που έχει ήδη αποκτηθεί από τη λειτουργία του ΕΘΠΖ. Οι περισσότεροι εκπρόσωποι των τοπικών φορέων, αλλά και των αρμόδιων Υπουργείων, αναγνωρίζουν ότι η ανάπτυξη των υποδομών στις νησιωτικές περιοχές με θεσμοθετημένη ΘΠΠ αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση όλων των θετικών επιπτώσεων της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού για την τοπική οικονομία. Για ορισμένες περιοχές με ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα τουριστικής ανάπτυξης, όπως η Σαντορίνη και η Ζάκυνθος, η διαμόρφωση των κατάλληλων υποδομών αποτελεί πλέον ζήτημα ζωτικής σημασίας, ενώ για άλλες -λιγότερο τουριστικά ανεπτυγμένες- περιοχές, όπως η Κύθνος, αποτελεί τη βάση για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους.

Εν κατακλείδι, εκτιμάται ότι ο ν. 4519/2018, που προβλέπει τη διαμόρφωση ΘΠΠ σε όλη την Ελλάδα, προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία για την ανάληψη όλων των αναγκαίων δράσεων που προωθούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Ωστόσο, έντονο προβληματισμό προκαλεί ο νέος νόμος για το περιβάλλον 4685/2020, ο οποίος, μεταξύ άλλων, καταργεί τους νεοϊδρυθέντες Φορείς Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών, τους υποκαθιστά από μονάδες διαχείρισης και τοπικά τμήματα και υπάγει τη διαχείρισή των ΘΠΠ σε οργανισμό εποπτευόμενο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος (Λιάλιος, 2020β). Η πρωτοβουλία αυτή είναι ενδεικτική της ασυνέχειας που

χαρακτηρίζει διαχρονικά τη χάραξη και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα και μαρτυρά μια από τις παθογένειές της.

Οι εκτιμώμενες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της λειτουργίας των ΘΠΠ διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή και θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν κατά τον σχεδιασμό και την οριοθέτηση των ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας εντός των ΘΠΠ, αλλά και την πρόβλεψη συγκεκριμένων περιορισμών. Η εμπειρία που αποκτάται από τη λειτουργία του ΕΘΠΖ επί περίπου 20 χρόνια θα πρέπει να αξιοποιηθεί προς αποφυγή λανθασμένων χειρισμών του παρελθόντος. Το σύντομο χρονικό διάστημα εντός του οποίου κλήθηκαν οι κεντρικοί φορείς της δημόσιας διοίκησης να λάβουν αποφάσεις για την επέκταση του δικτύου των ΘΠΠ στην Ελλάδα φαίνεται ότι δεν επέτρεψε την εκτενή ενημέρωση και διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς. Η συνήθης τυπική διαδικασία διαβούλευσης που είθισται να ακολουθείται πριν από την ψήφιση κάθε νομοθετικής πράξης φαίνεται ότι δεν αρκεί για την ουσιαστική ενημέρωση των τοπικών φορέων και της κοινωνίας, ενώ η έλλειψη επικοινωνίας τη δεδομένη χρονική περίοδο με τις εμπλεκόμενες ομάδες για τη διαμόρφωση ζωνών διαβαθμισμένης προστασίας, όπως αναφέρθηκε από τους εκπροσώπους των φορέων της δημόσιας διοίκησης, προκαλεί προβληματισμό.

Πολλές μελέτες επισημαίνουν την ανάγκη ουσιαστικής συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων μερών στον σχεδιασμό και τη λειτουργία της ΘΠΠ, τονίζοντας ότι αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή και διαχείρισή τους (Giakoumi κ. ά., 2018, Musa και Dimmock, 2015, Romero και Duverge, 2008). Στο πλαίσιο αυτό η ενημέρωση και η διαβούλευση με την τοπική κοινωνία, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των εμπλεκόμενων ομάδων που είναι οι κύριοι αποδέκτες της νομοθεσίας και θα κληθούν να τις εφαρμόσουν, κρίνεται απαραίτητη για την άμβλυνση των όποιων αντιδράσεων και την ορθή και αποτελεσματική διαχείριση των ΘΠΠ. Άλλωστε, η μεγιστοποίηση της ωφέλειας που δύναται να αποφέρει μια ΘΠΠ στην τοπική οικονομία και κοινωνία συνδέεται άρρηκτα με την αποτελεσματική εφαρμογή της και τη διαμόρφωση ζωνών προστασίας που θα υπακούν τόσο σε οικολογικά, όσο και σε κοινωνικοοικονομικά κριτήρια.

Προς αυτή τη κατεύθυνση εκτιμάται ότι συμβάλλουν οι προτάσεις για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση των ΘΠΠ, αλλά και την οριοθέτηση ζωνών προστασίας, που διατυπώνονται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και οι οποίες θα αποτελέσουν αντικείμενο άτυπης διαβούλευσης με τους τοπικούς φορείς που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη λειτουργία των ΘΠΠ στην περιοχή μελέτης. Βέβαια, παραμένει καθοριστικής σημασίας η διαμόρφωση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και των Σχεδίων Διαχείρισης για τις ΘΠΠ προκειμένου να αποσαφηνιστούν οι περιορισμοί και οι επιτρεπόμενες κατηγορίες χρήσεις στις ζώνες προστασίας κάθε ΘΠΠ.